

sa potrebama koje pred nauku postavlja društvo. Nema sumnje da Varufakisov rad, osim što sadrži važne teorijske uvide i ponovo aktuelizuje neke pojmove i pojmovne sheme, neposredno odgovara na onu idejnu ili ideološku krizu u kojoj se svet, a naročito Evropa, nalazi u poslednjih sedam godina. Čitajući poslednje poglavlje *Globalnog Minotaura*, osećaj teskobe i gorak ukus neizbežni su za svakoga ko pomno prati stanje u kom se nalazi Evropa. Varufakis ne pravi grešku kojom bi Nemačku optužio za stanje Evrope, kao što se to često čini u javnim raspravama, mada Nemačka i njeni vodeći akteri mogu da budu predmet legitimne kritike zbog načina postupanja prema Grčkoj, pa čak i određene kratkovidosti u „uterivanju duga”. Treba ipak imati na umu ono što kaže filozof Đorđo Agamben: kritika Nemačke je opravdana u onoj meri u kojoj Nemačka, zbog svoje preovlađujuće pozicije, nije sposobna da zamisli i osmisli Evropu koja se ne svodi samo na evro i ekonomiju. U tome se, u poslednjoj instanci, sastoji idejna kriza Evrope – ukoliko osnovni princip evropske zajednice postane

stav da se „dug mora vratiti” po svaku, pa i humanitarnu cenu, od Evrope neće mnogo ostati.

Zato je slabljenje globalnog Minotaura, ako se povedemo za Varufakisom, u isto vreme i aporija, poteškoća koja zahteva da se ponovo osmisle različiti aranžmani za suživot koji bi odgovarali dobu u kome se nalazimo. Ali kako može aporija, kao stanje zbunjenosti, biti početak nečeg novog? Za Sokrata i, kasnije, Aristotela, filozofija počinje sa čuđenjem (*thaumazein*) – istorijski, i rizikujući određenu dozu logocentrizma, sa filozofijom počinje nova epoha ljudske istorije. Možda je, samo u znatno manjem obimu, naša najnovija aporija prilika da se osmisli nešto novo, jer, kako kaže i sam Varufakis, ona priprema duh za nove istine. Ipak, to u krajnjoj liniji zavisi od onih koji čine, rečima jednog sociološkog klasika, početnu tačku svake teorije (i istorije), a to su stvarne individue i uslovi u kojima one žive.

Vuk Vuković

O detektivima, špijunima i sociolozima

prikaz knjige Luc Boltanski, *Mysteries and Conspiracies: Detective Stories, Spy Novels and the Making of Modern Societies*, translated by Catherine Porter, Cambridge: Polity, 2014.

Veran svojoj dosadašnjoj autorskoj putanji, koja je bila obeležena inovativnim iskoracima, nestandardnim teorijskim izborima i iznenađujućim disciplinarnim hibridizacijama, poznati francuski sociolog Lik Boltanski napisao

je još jednu neobičnu knjigu.¹ Boltanski

¹ U francuskom originalu izašla je 2012. (*Enigmes et complots*, Paris: Gallimard), a prikaz je raden prema engleskom prevodu, koji je pribavljen ljubaznošću izdavača (Wiley).

je započeo sociološku karijeru kao pripadnik kruga oko Pjera Burdijea, a od sredine osamdesetih godina razvija sopstveni originalni sociološki pravac, u samostalno pisanim radovima (npr. Boltanski 1990; 1993) ili u koautorstvu s najbližim saradnicima (Boltanski et Thévenot 1991, Boltanski et Chiapello 1999). Ovaj pristup se, najopštije, označava kao „francuska pragmatička sociologija”, a koriste se i uži, konkretniji nazivi kao što je „pragmatička sociologija kritike”, „sociologija kritičke sposobnosti” (npr. Boltanski and Thévenot 1999), „sociologija testa”, „sociologija režima delanja” (o tome više u: Birešev 2010, 2014: 310–318).

Slično prethodnim radovima Lika Boltanskog, u kojima se on bez mnogo ustručavanja udaljavao od sociološkog mejnstrima i naširoko pozajmljivao od drugih nauka,² i za ovu knjigu je teško reći kojoj oblasti pripada. Ona je istovremeno ogled iz sociologije književnosti, pa čak i književne teorije, zatim istorije ideja, sociologije saznanja, političke sociologije, istorijske sociologije države, kao i istorije i analitike sociološke teorije.

Najsazetije rečeno, osnovna namera knjige jeste opisati i u svim njegovim slojevitim posledicama pratiti proces kojim je jedna specifična konjunktura

– istorijski, politički, društveni i kulturni kontekst razvijenih evropskih društava poslednjih decenija 19. i početka 20. veka – iznedrila istovremeno tri krupna društvenokulturna fenomena: detektivsku i špijunsku prozu u književnosti; paranoju kao novoprepoznati psihijatrijski poremećaj; i sociologiju kao nauku kakvu danas znamo. Sve te tri nove forme diskursa vrte se, svaka na svoj način, oko tematike *tajne* i *zavere*, koja u navedenom periodu zadobija nov značaj. To je zato što je svima zajednička problematizacija *realnosti*, te postavljaju pitanje „gde se realnost nalazi, šta je drži na okupu i kojim argumentativnim strukturama i sistemima dokazivanja raspolazemo da pripišemo verodostojnost jednoj slici realnosti, umesto neke druge”. Stoga, prema središnjoj hipotezi Boltanskog, „od kasnog devetnaestog veka pa do danas, isti tip strepnje prozeo je popularnu književnost, doveo do izumevanja nove mentalne bolesti, pružio jednoj disciplini osnov njenih naučnih pretenzija i zaokupio duh bezbroj ljudi” (str. 39).

Detektivska fikcija započinje sa pričama Edgara Alana Poa sredinom 19. veka, a razvijenu formu stiće tokom narednih decenija, u romanima o Šerloku Holmsu A. K. Dojla, Čestertonovim pričama o svešteniku-detektivu Ocu Braunu i romanima Agate Kristi. U Francuskoj, Žorž Simenon piše desetine epizoda sa inspektorom Megreom u glavnoj ulozi. Prvim špijunskim romanom smatra se *39 stepenica* (1915) Džona Bjukana, nekadašnjeg zaposlenika britanske tajne službe. Razmatrajući strukturu i pravila ove dve vrste književnosti, Boltanski zaključuje da se njihov zaplet, a istovremeno i njihova neodoljiva privlačnost za čitaoce, temelji na specifičnom portretisanju društvene

2 To naročito važi za filozofiju, etiku i opštu društvenu teoriju, tako da je, na primer, *De la justification* (Boltanski et Thévenot 1991) ravnopravno filozofska i sociološka knjiga, *De la critique* (Boltanski 2009) produženi esej o mogućnostima kritičke teorije danas, dok *La Condition foetale* (Boltanski 2004) zahvata i bioetiku i antropologiju. No, od same činjenice preskakanja granica naučnih područja znatno je neobičniji *način* na koji Boltanski kombinuje rečnik, interesovanja i formu argumentacije više etabliranih disciplina, što ga čini jedinstvenom figurom u savremenoj sociologiji.

realnosti. Preciznije, u središtu se nalazi „odnos između realnosti i države” (str. xv). U oba žanra, priča započinje nekim enigmatičnim, neobjašnjivim događajem, koji izmiče uobičajenim matricama razumevanja toga „kako svet funkcioniše” (str. 4). A da bi bilo moguće da jedan incident odskoči od uobičajene realnosti, neophodno je da pre toga takva, uređena, smisljena i predvidljiva realnost bude konstituisana. Na tome radi državnacija, tokom svog konsolidovanja u drugoj polovini 19. veka. Upravo državi-naciji, kaže Boltanski, dugujemo projekt organizovanja i objedinjavanja stvarnosti, za datu populaciju, na datoj teritoriji. Taj „demijurški projekt države”, koji će dostići vrhunac u državi blagostanja 20. veka i rodno je mesto fukoovske biopolitike, bio bi nezamisliv bez širokog oslanjanja na prirodne i društvene nauke.

Pravila žanra, dakle, nalažu da se pretpostavi postojanje jedne „realnosti po sebi” koja služi kao podloga situacijama i delanjima ljudi. Dva su glavna njena pojavna vida – prirodna i društvena realnost – od kojih je ova druga posebno značajna i definiše se kao „projekt opisivanja ljudskog okruženja kao organizovane celine, koja ima osobenu logiku i sledi zakone koji su joj svojstveni, nezavisno od motiva i volje bilo kog pojedinca uzetog zasebno” (str. 10). Takva predstava o društvenom ne postoji oduvek već se formira i povezuje s političkim upravljanjem tek od kraja 18. veka nadalje, prateći razvoj novih disciplina – statistike, političke ekonomije i, napokon, sociologije.

Kada je o detektivskom žanru reč, oslonac na ovaj osobeno moderni doživljaj društvene realnosti zaslužan je i za razlike koje ga odvajaju od drugih, inače srodnih vrsta fikcije: na

primer, i socijalni roman često govori o zločinu, ali kao problemu pojedinca, njegovog psihološkog profila i moralne odgovornosti, dok u detektivskoj priči zločin može počiniti bilo ko (osim samog detektiva!) i iz etičkog on prerasta u *intelektualni* problem, zagonetku koju treba rešiti. Na drugoj strani, za razliku od bajki, s kojima deli početnu misteriju kao pokretača radnje, detektivski roman isključuje svaku referencu na natprirodno i priznaje samo „prirodnu” stvarnost i uzročnost kakvu poznaje nauka. Najzad, iako zajedno s pikarskim romanom pripada širem polju „pustolovnih priča”, detektivski roman se od ovoga razlikuje zato što je društvena realnost koju prikazuje uređena, usklađena s društvenim pravilima i može se predviđati.

Specifično je za detektivski žanr da se čitav zaplet vrti oko enigme koja je, međutim, bitna samo zbog mogućnosti rešenja, dakle kroz vlastitu negaciju. Ona je *anomalija*, nešto što interveniše da poremeti koherentan skup predvidljivih očekivanja. Ali, remećenje je samo privremeno, čak iluzorno: jer, čim se rešenje nađe, sve ponovo dolazi na svoje mesto. Špijunski roman, pak, iako takođe započinje nekim tajanstvenim događajem kao signalom da „nešto nije u redu”, postavlja tematiku misterije i realnosti malo drugačije. Ovde se u središtu nalazi ideja *zavere*, skrivene povezanosti između aktera udruženih u cilju preuzimanja ili vršenja vlasti, nezavisno od zvaničnih, priznatih i legitimnih, zakonski zajamčenih autoriteta. Uzbudljivost špijunske priče hrani se našim sumnjama i strahovima u pogledu „mesta moći”: „Gde se moć *zaista* nalazi, ko je *stvarno* drži? Da li je ona u rukama državnih vlasti, kojima je zvanično poverena, ili možda nekih

drugih aktera, iz senke (bankara, anarhista, tajnih društava, vladajuće klase...)” (str. xv)? Ovi strahovi i preispitivanja dovode do slike jedne „distribuirane stvarnosti”, po kojoj se prvoj, površinskoj, vidljivoj ali iluzornoj realnosti „zvanične verzije” suprotstavlja jedna dublja, skrivena, preteća, nezvanična, ali mnogo više „stvarna” stvarnost.

I detektivski i špijunski romani su od samog svog početka „sociološki” žanrovi u smislu da su nezamislivi bez kategorije *društva* koja je, kao što je rečeno, postala samorazumljiva tek u 19. veku. Drugi zajednički element jeste mehanizam *otkrića*, koje dolazi nakon sprovedene *istrage* ili *ispitivanja* (*inquiry*), pokrenute početnom enigmom. Iako ova forma prakse postoji i u svakodnevicu – često se događa da, podstaknuti sumnjom, preduzimamo brižljivo i detaljno ispitivanje različitih aspekata neke pojave kako bismo joj utvrdili uzrok – u književnosti se ona dovodi do krajnosti: bukvalno bilo šta može poslužiti kao trag ili dokaz, a ispitivanje postaje sistematsko, opsesivno. Reč je, zapravo, kaže Boltanski, o književnim refleksima *prirodnounaučnih* istraživačkih metoda, popularizovanih upravo u drugoj polovini 19. veka.

Oba žanra se, ne slučajno, pojavljuju u Velikoj Britaniji i Francuskoj, ključnim zemljama za rađanje moderne države i parlamentarne demokratije. (Uzgred, demokratija je neophodan uslov za cvetanje ove vrste književnosti – eto još jedne interesantne teze Boltanskog, vredne daljeg razmišljanja.) Britanska i francuska verzija detektivskog romana imaju donekle različite „implicitne sociologije”, mada obe eksploatišu tenzije koje nastaju na spoju između pravne države i klasne prirode društva.

Priče o Šerloku Holmsu prikazuju britansko društvo u kojem vlada aristokratski, kapitalistički i liberalan poredak. Klasna podela se tretira kao podrazumevani, bogomdani red; suverenitet Carstva oličen je u dvojnoj moći krune i parlamenta; a između logike kojom se uređuju odnosi među pojedincima i one na kojoj počiva država nema diskontinuiteta. Nasuprot tome, u francuskom kontekstu oslikanom u Simenonovim romanima ta dva univerzuma – neposredni milje u kojem se likovi kreću i Država – jasno su razdvojena i njima upravljaju različiti mehanizmi. Država, oličena u Administraciji, večito je u opasnosti od pada u korupciju, i jedina snaga na koju vlast može da se osloni jesu malobrojni kompetentni stručnjaci. Pogled na društvo obojen je specifično francuskim spojem autoritarnog etatizma, antiparlamentarizma, patrijarhalizma, nacionalizma i slavljenja narodskog zdravog razuma.

Tema *istrage*, kao i *zavere* koja se istragom nastoji razotkriti, vode nas psihijatriji, drugom krupnom kulturno-diskurzivnom polju koje Boltanski ovde analizira. Upravo u vreme dok se u književnosti uspostavljaju dva opisana žanra, u psihijatrijski nozološki katalog uvodi se nova stavka – paranoja. Prema njenom tvorcu Krepelinu, glavni simptom je sklonost obolelog da proširuje ispitivanje van okvira „razumnog” u datim okolnostima. Strukturalno, dakle, posredi su slični procesi: „Istražitelj u detektivskom romanu postupa kao paranoik, s tom razlikom da je on zdrav” (str. 15). Opsednutost ispitivanjem ispoljava se simultano u književnosti i medicini, kaže Boltanski, zato što odražava jednu dublju bojazan u pogledu samog društva koja karakteriše ovo

istorijsko razdoblje. S jedne strane, realnost deluje izuzetno robustno, organizovano, planirano, predvidljivo. S druge strane, više nego ikada ranije vidljiva je njena krhkost i nestabilnost – naročito u sudaru državnog projekta uređivanja ljudskog sveta sa stihijskim, nadnacionalnim i destabilizujućim silama kapitalizma – što prouzrokuje nove vrste strahova, bez presedana. Tako detektivski i špijunski roman neprestano pripovedaju o zastrašujućim situacijama u kojima se čini da garant poretka realnosti – država-nacija – na trenutak gubi kontrolu; čitalačko zadovoljstvo se upravo i hrani tim zebnjama i uzbuđenjem koje uzrokuje spoznaja da „realnost izmiče nastojanjima države da je spozna i da je stabilizuje” (str. 18). To važi čak i ako država na kraju pobjedi – što se u klasičnim primerima žanra redovno i događa.

Napokon, stižemo do trećeg diskurzivnog polja, sociološke nauke. U čemu je paralelizam specifične književne fikcije, paranoje i sociologije? U tome, kaže Boltanski, što sociolog ima jednu veoma važnu zajedničku crtu sa detektivom i sa borcem protiv zloćudnih zavera: posebnu inteligenciju koja omogućava da se prozre kroz privide i shvati da je realnost manje čvrsta nego što izgleda. Kao i detektivska i špijunska književnost, sociologija neprekidno „testira realnost realnosti”, odnosno, preispituje ono što se vidi i pokušava da dopre do dublje, istinitije stvarnosti. Štaviše, ona to radi i na sličan način – tako što prepoznaje neobjašnjive događaje, *enigme*, a potom nastoji da otkrije njihov istinski uzrok. To posebno važi za marksističku i, uopšte, kritički orijentisanu sociologiju – Pjer Burdije se ovde eksplicitno pominje – koja se usredsređuje na mesto i ulogu moći u društvu.

Paradoks je, međutim, u tome što ista ta neprijatna sličnost s paranoicima i ekscentričnim detektivima sociologiji ujedno pruža temelje njene pretenzije na status autonomne nauke i njenu „dodatnu vrednost” u poređenju s nekim drugim disciplinama, pravom recimo. Za razliku od tih administrativnih nauka, koje po definiciji operišu isključivo zvanično priznatim i potvrđenim kategorijama, sociologija nužno, makar kao potencijal, uključuje i kritičku orijentaciju, jer odbija da apriorno veruje u zvaničnu stvarnost. Već samim tim što se bavi opisivanjem i objašnjavanjem društvenih nejednakosti, sociologija više ne može da ostane u zvaničnom registru. Čim, na primer, počnemo da preispitujemo ulogu privatnih odnosa u institucionalnom donošenju odluka, na terenu smo teme „zavere”, jer problematizujemo odnos „zvaničnog” i „nezvaničnog”. Otvaramo se, drugim rečima, za optužbu da smo podlegli „teoriji zavere”.

To je verovatno najšokantnija teza ove knjige: da je pitanje *zavere* ne samo u središtu špijunskog romana i paranoičnog poremećaja nego i u srži socioloških kontroverzi. Veći deo istorije sociologije može se, tvrdi Boltanski, objasniti kao debata oko niza ključnih pitanja kojima se naša nauka stalno iznova vraća: Koje entitete sociološka analiza sme i treba da uzme u obzir? Da li su to samo pojedinci, ili mogu biti i kolektivi? Ako da, koliko veliki? U kom smislu su sociološki entiteti-objekti „realni” – da li postoje samo u poretku metafore, ili i kao opipljivi fenomeni? Da li je prihvatljivo pripisati kolektivnim entitetima volju i intencionalnost? Kome se, ili čemu, sme priznati sposobnost uzrokovanja? Kako postaviti ograničenje poduhvatu

raskrinkavanja, koji se inače može nastaviti do u beskraj?

U tome je, prema Boltanskom, suština vajkadašnjih sporova oko sociološkog nominalizma i realizma. Još se Dirkemu spočitavalo da njegova sociologija ne može biti nauka, zato što operiše izmišljenim, mističnim entitetima. Posle Drugog svetskog rata najpoznatiji takav napad došao je od Karla Popera, koji je naprosto izjednačio razmišljanje u kategorijama kolektivnih entiteta (nazvavši ga „metodološki esencijalizam” i „holizam”) – što znači, praktično, celokupnu sociologiju – sa teorijom zavere. Posle toga, kaže duhovito Boltanski, čitava povest savremene sociologije može se čitati kao nastojanje da se umakne „Poperovoj kletvi”. Kako izbeći optužbu za mistifikaciju i konspirologiju, a ostati sociolog? Niz teorijskih inovacija – metodološki individualizam, analitički marksizam, radikalizovani strukturalizam Altisera i Pulancasa, Burdijeova teorija habitusa, mikrosociologija, analiza mreže – predstavljaju pokušaje rešenja ove neresive dileme.

Kvaliteti i doprinosi ove knjige višestruki su. Ona nam pruža svež pogled na vezu sociologije i književnosti, to jest na njihovu zajedničku zavisnost od (modernog) društva u kojem nastaju. Knjiga, štaviše, govori o modernosti uopšte, te utoliko spada u sociologiju modernosti, od one obuhvatne, na širokoj erudiciji zasnovane vrste kakvu pišu Entoni Gidens, Majkl Man, Ulrih Bek ili Zigmunt Bauman. Nadalje, Boltanski na veoma originalan način uočava i opisuje strukturalne sličnosti tri velike oblasti ljudskog duha, koje značajno obeležavaju i vreme u kojem danas živimo. Njegov istraživački postupak, koji uključuje „otkopavanje” dubokih struktura diskursa, donekle liči na Fukoa, mada je sociološko

utemeljenje kod Boltanskog neuporedivo čvršće. Saznajemo dosta i o književnosti, o kojoj se retko govori u ovom ključu. No, za sociologe je mnogo važnije to što knjiga baca novo svetlo na sociologiju samu, time što pruža intrigantno tumačenje njenih sržnih kontroverzi kao kontroverzi oko „zavere”: kad uočimo delovanje nekih skrivenih sila i pripišemo određene pojave njihovom dejstvu, da li je ta povezanost stvarna ili nije? da li hrabro otkrivamo zapretnu istinu, ili nam se pričinjava zavera koja ne postoji?

Ako se, na kraju, zapitamo gde je mesto *Misterija i zavera* u ukupnom opusu Boltanskog i na koji je način ova knjiga povezana s njegovim ranijim teorijskim idejama, kontinuiteti se najbolje prepoznaju uz pomoć jedne ključne reči: konstruktivizam. Jer, središnja teza ove knjige, ona o paralelizmu između formi književne fikcije, tipa duševne bolesti i sociologije, bila bi nemoguća bez oslonca na jednu prethodnu, konstruktivističku pretpostavku: naime, da u konstituisanju društvene realnosti – institucionalnih struktura, načina uređivanja odnosa među ljudima, državnih aparata, zakona i običaja – društvena imaginacija i diskurs igraju nezamenljivu i donekle samostalnu ulogu. Drugim rečima, polazi se od toga da između struktura društvene stvarnosti i načina na koje ljudi tu stvarnost posmatraju, osmišljavaju i tumače postoji dvosmeran, uzajamni odnos – umesto odnosa pukog odražavanja, kako bi to htela, danas u priličnoj meri diskreditovana, „vulgarna” sociologija književnosti. Reprezentacija stvarnosti nije ni nebitna ni nevina, kao da nam poručuje Boltanski. Time on na izvestan način pravi pun krug u odnosu na sam početak svoje sociološke karijere, kada je u knjizi *Kadrovi: uobličavanje jedne društvene grupe* (Boltanski 1982)

pokazao kako su forme zamišljanja, opisivanja i označavanja presudno sudelovale u konstituisanju jedne realne, za francusko društvo karakteristične i bitne socijalne kategorije.

Literatura:

- Birešev, Ana. 2010. Nove francuske sociologije – napomene uz izbor tekstova. *Treći program* 146, II/2010: 7–32.
- Birešev, Ana. 2014. *Orionov vodič: otkrivanje dominacije u sociologiji Pjera Burdijea*. Beograd: IFDT.
- Boltanski, Luc. 1982. *Les cadres, la formation d'un groupe social*. Paris: Minuit.
- Boltanski, Luc. 1990. *L'Amour et la Justice comme compétences. Trois essais de la sociologie de l'action*. Paris: Métailié.
- Boltanski, Luc. 1993. *La souffrance à distance: Morale humanitaire, médias et politique*. Paris: Métailié.
- Boltanski, Luc. 2004. *La Condition foetale*. Paris: Gallimard.
- Boltanski, Luc. 2009. *De la critique. Précis de sociologie de l'émancipation*. Paris: Gallimard.
- Boltanski, Luc et Laurent Thévenot. 1991. *De la justification: Les économies de la grandeur*. Paris: Gallimard.
- Boltanski, Luc and Laurent Thévenot. 1999. The Sociology of Critical Capacity. *European Journal of Social Theory* 2(3): 359–377.
- Boltanski, Luc et Eve Chiapello. 1999. *Le nouvel esprit du capitalisme*. Paris: Gallimard.

Ivana Spasić

Prikaz knjige Ken Plummer, *Cosmopolitan Sexualities: Hope and the Humanist Imagination*, Cambridge: Polity Press, 2015

Ken Plummer (Ken Plamer) je poznat kao jedan od najznačajnijih sociologa u oblasti proučavanja seksualnosti, posebno gej i lezbejskih studija, a od 1980-ih i *queer* teorije. Svoja prva istraživanja započeo još 1970-ih godina, napisao je nekoliko zapaženih studija o LGBT problematici¹, a danas je profesor emeritus Univerziteta Eseks. Teorijski background i metodološki pristup Ken Plummera čine kritički humanizam, simbolički

interakcionizam, metod životnih priča i analiza narativa. Njegov rad u preispitivanju kategorije seksualnosti, blizak je radu drugog značajnog imena u ovoj oblasti, britanskog istoričara i sociologa Jeffrey Weeks (Džefri Viks). Do danas, nemamo značajne prevode tekstova ovog autora.²

Najnovija knjiga Ken Plummera pod naslovom „Cosmopolitan Sexualities”, objavljena je 2015. godine

1 *Sexual Stigma: An Interactionist Account* (1975), *Modern Homosexualities: Fragments of Lesbian and Gay Experience* (1992), *Telling Sexual Stories* (1995).

2 Pogledati prevod jednog teksta K. Plummera u časopisu *Teme* iz 2009. godine (dostupno na linku: <http://teme.junis.ni.ac.rs/teme1-2009/teme1-2009.htm>).